

УДК 37.013.42:364.65-058.865-056.2:159.922
DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2020.73-1.23>

О. Г. Лещенко

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри соціальної педагогіки та спеціальної освіти
Запорізького національного університету

Р. О. Труляєв

кандидат психологічних наук,
соціальний педагог
Комунального закладу освіти «Криворізька спеціальна школа «Сузір'я»
Дніпропетровської обласної ради»

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕМОЦІЙНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ ДИТИНИ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ В ОПІКУНСЬКІЙ СІМ'Ї

Статтю присвячено актуальній проблемі попередження соціального сирітства дітей з інвалідністю через влаштування в альтернативні форми сімейного виховання. Зазначено проблеми функціонування опікунської сім'ї, що впливають на формування емоційного благополуччя дитини з порушеннями слуху, яка в ній перебуває.

У статті визначено специфічні соціально-педагогічні умови забезпечення емоційного благополуччя дитини з порушеннями слуху в опікунській сім'ї, а саме: наявність в опікунів батьківських почуттів до підопічного; високу поінформованість опікуна про особливості нозології дитини; володіння опікуном жестовою мовою для ефективної взаємодії з особливим підопічним; конструктивну, різнопланову та постійну взаємодію соціального педагога з органами соціального захисту; ефективну облікову роботу соціального педагога. Також авторами розкрито процес упровадження зазначених умов, що передбачає роботу соціального педагога у трьох напрямках: створення сприятливих умов для гармонійного розвитку особливості дитини в опікунській сім'ї; підвищення рівня знань і вмінь батьків-опікунів щодо турботи та задоволення потреб дитини з порушеннями слуху (розуміння особливостей розвитку дитини, способів спілкування з нею, емоційного прийняття, батьківської любові до дитини тощо); організаційно-координаційної й облікової діяльності соціального педагога закладу освіти, спрямованої на забезпечення оптимальних соціально-педагогічних умов емоційного благополуччя дитини з порушеннями слуху в опікунській сім'ї.

Результати дослідження показали, що після впровадження зазначених соціально-педагогічних умов покращилося емоційне самопочуття дітей із порушеннями слуху в опікунській сім'ї. Підтвердження цьому стала оцінка дітьми сімейної ситуації як більш сприятливої, демонстрація ними більшого спокою й емоційної рівноваги, зниження частоти випадків тривожності, конфліктності та ворожості серед дітей, зміна їхнього загального самосприйняття в опікунській родині у позитивну сторону.

Ключові слова: діти з порушеннями слуху, діти, позбавлені батьківського піклування, опікунські сім'ї, соціальний супровід, соціально-педагогічні умови забезпечення емоційного благополуччя.

Постановка проблеми. Соціальне сирітство є однією з найбільш поширених проблем українського суспільства. Нестабільна економічна та політична ситуація в нашій державі призводить до подальшого зростання цього негативного соціального явища. За статистикою, в Україні на кінець 2019 р. в інституційних закладах перебувають близько 100 тис. дітей [1]. Проблема соціального сирітства значно ускладнюється за наявності у дитини, котра залишилася без батьківського піклування, тих чи інших порушень розвитку. Становище дітей із медичними патологіями погіршується й ускладнюється соціальними негараздами (перебуванням у складних життєвих обставинах, вихованням у неповних або багатодітних сім'ях, втратою батьків

тощо). Найбільш травматичним для будь-якої дитини є, звичайно, втрата батьків і подальше влаштування у родинні форми виховання. Так, кількість дітей, влаштованих у сімейні форми виховання, у 2019 р. становила 64 709 (опіка – 50 766, прийомні сім'ї та дитячі будинки сімейного типу – 13 943) [2]. Сутністю та ключовим призначенням функціонування опікунської сім'ї є включення дитини, яка залишилася без батьків, у штучно відтворену модель сімейної взаємодії з метою забезпечення її виховання, освіти, розвитку, а також захисту її законних прав та інтересів. У зв'язку з цим актуальним стає питання створення сприятливих умов для забезпечення емоційного благополуччя дитини з порушеннями слуху в опікунській сім'ї.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблеми соціального захисту дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, досліджували такі вчені, як Н. Болотіна, К. Добромислов, М. Захаров, О. Карпенко, Н. Максимова, О. Мачульська та багато інших. Якщо питанню сирітства як соціального та психолого-педагогічного феномену, а також вивченню альтернативних форм опіки присвячено значну кількість наукових досліджень, серед яких можна назвати роботи Л. Артюшкіна, С. Бадори, Г. Бевз, О. Безпалько, Л. Волинець, Н. Заверико, І. Зверєвої, А. Капської, З. Кияниці, Ж. Петрочко, А. Полянничко, І. Плугатор та ін., то наукових розвідок, у яких досліджуються соціально-педагогічні умови перебування в опікунських сім'ях дітей із різними порушеннями розвитку (зокрема з порушеннями слуху), показово мало.

Мета статті. Головною метою нашої роботи є визначення ефективності впровадження соціально-педагогічних умов забезпечення емоційного благополуччя дитини з порушеннями слуху в опікунській сім'ї.

Виклад основного матеріалу. Сім'я виступає найкращим середовищем для гармонійного розвитку дитини, основним джерелом матеріальної й емоційної підтримки, засобом забезпечення та трансляції національно-культурних і загальнолюдських цінностей підростаючому поколінню. Змістом опіки як сімейної форми піклування є влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, в сім'ї громадян України, котрі перебувають переважно в сімейних, родинних (але не обов'язково) зв'язках із цими дітьми. Опікунська сім'я як особлива сімейна система має справу з такими проблемами, що позначаються на успішності її функціонування й емоційному благополуччі дитини з порушеннями слуху, яка в ній перебуває: 1) пов'язаними з особистістю опікуна, станом його фізичного та психічного здоров'я; 2) пов'язаними з особливостями підопічного, станом його фізичного та психічного здоров'я; 3) пов'язаними з особливостями функціонування органів опіки та піклування, державним регулюванням їх діяльності; 4) пов'язаними з характером взаємодії сім'ї опікуна та підопічного; 5) пов'язаними з характером взаємодії опікуна з органами опіки та піклування. Такий стан справ підкреслює необхідність підтримки функціонування опікунської сім'ї, що виховує особливу дитину.

Ключовими ідеями нашого дослідження виступали такі: важлива роль умов перебування в опікунській сім'ї для глухої / слабочуючої дитини щодо задоволення її базових потреб, яка впливає на рівень її емоційного благополуччя; визнання безумовної цінності емоційного благополуччя дитини як показника її оптимальної взаємодії з найближчим оточенням та умови для повноцінного психологічного й особистісного розвитку.

Теоретико-методологічною базою розробки соціально-педагогічних умов, що покращують психоемоційний стан особистості дитини з порушеннями слуху в опікунській сім'ї, виступили окремі положення теорії поля К. Левіна [3], положення культурно-історичної теорії Л.С. Виготського [4], модель суб'єктивного благополуччя Е. Діннера [5], теорія позитивних емоцій Б. Фредріксон [6], інформаційна теорія емоцій П.В. Сімонова [7], модель соціально-педагогічної роботи з опікунською сім'єю Л.М. Федорової [8].

Емпіричне дослідження проводилося протягом вересня-березня 2019–2020 н. р. на базі КЗО «БНРЦ «Сузір'я» ДОР». Інтенсивне формування соціально-педагогічних умов здійснювалося протягом жовтня 2019 р. – лютого 2020 р. До експериментальної вибірки увійшли 9 дітей із порушеннями слуху, які не мають батьків, і 10 законних представників цих дітей.

Нами було розроблено методика дослідження, що мала на меті визначити рівень емоційного благополуччя дитини в опікунській сім'ї як до, так і після впровадження соціально-педагогічних умов забезпечення емоційного благополуччя дитини з порушеннями слуху в опікунській сім'ї. Для оцінки рівня емоційного благополуччя дітей в опікунській сім'ї було використано проективну методика «Кінетичний малюнок сім'ї» Р. Бенса, С. Кауфмана [9]. Спираючись на висвітлену теоретико-методологічну базу дослідження, ми розробили соціально-педагогічні умови забезпечення емоційного благополуччя глухої / слабочуючої дитини під опікою: 1) наявність в опікунів батьківських почуттів до підопічного, що пов'язано з інстинктивним потягом відповідальної дорослої людини до захисту та піклування про дитину, яка перебуває у її сім'ї; 2) високу поінформованість про особливості нозології дитини, що виражається в детальних знаннях і розумінні опікуном специфіки сенсорного порушення, характерного для підопічного, а також його усвідомленні специфічних потреб дитини, які виникають як результат патології слухового аналізатора; 3) володіння опікуном жестовою мовою як умову ефективної взаємодії та співпраці з глухою / слабочуючою дитиною в сім'ї; 4) конструктивну взаємодію, постійний зв'язок соціального педагога з органами соціального захисту та іншими інстанціями з метою захисту законних прав та інтересів дитини під опікою; 5) ефективну облікову роботу соціального педагога, що забезпечує вчасне, оперативне реагування на необхідність отримання або надання інформації, формування запитів і клопотань у процесі взаємодії з різними державними інстанціями, спрямованої на захист законних прав та інтересів дитини під опікою.

Викладені вище соціально-педагогічні умови було розподілено на два класи. Перший клас умов пов'язаний із безпосереднім перебуванням

дитини в опікунській сім'ї та реалізацією опікуном своїх обов'язків, задоволенням першочергових потреб підопічного у взаємодії з опікуном, пов'язаних із природним бажанням захисту, емоційного прийняття, батьківської ласки, любові та піклування (умови № 1–3). Успішна реалізація умов першого класу передбачала наявність першочергової установки опікуна на задоволення базових фрустрованих потреб дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування, за принципом компенсації, дитиноцентричний підхід до виховання. Другий клас умов відображає організаційно-координаційну й облікову діяльність соціального педагога закладу освіти, спрямовану на організаційне забезпечення оптимальних соціально-педагогічних умов перебування дитини з порушеннями слуху в опікунській сім'ї, що передбачає насамперед оперативний та інформативний зв'язок із органами опіки та піклування (умови № 4–5). Успішна реалізація умов другого класу пов'язана з використанням соціальним педагогом ефективних засобів ведення організаційно-координаційної й облікової роботи, які будуть визначені та деталізовані в ході емпіричного дослідження.

Для реалізації формульованого експерименту було розроблено спеціальні заходи, спрямовані на формування виділених соціально-педагогічних умов. Оцінювання ефективності впроваджених заходів та особливостей впливу сформованих соціально-педагогічних умов на психоемоційний стан досліджуваних дітей відбувалося за допомогою контент-аналізу творів опікунів про підопічних, авторської анкети, спрямованої на визначення рівня поінформованості про особливості глухих / слабочуючих дітей, методу експертних

оцінок рівня володіння опікуном жестовою мовою, якісного аналізу інформаційних довідок за результатами перевірки діяльності соціального педагога, самооцінки часу на підготовку основних видів обліково-звітної документації, проєктивної методики «Кінетичний малюнок сім'ї» Р. Бенса, С. Кауфмана.

Для оцінки ефекту дії соціально-педагогічної умови № 1 – наявності в опікунів батьківських почуттів до підопічного – було здійснено контент-аналіз творів опікунів, підготовлених ними під час роботи в рамках тренінгу батьківських навичок. У процесі контент-аналізу підраховувалася кількість окремих лексичних виразів і словесних конструкцій, що могли би свідчити насамперед про емоційне прийняття опікуном свого підопічного та переживання батьківських почуттів до дитини, а також готовність піклуватися про неї та надавати необхідний захист. У табл. 1 представлено схему проведення контент-аналізу та конкретні критерії (лексичні вирази та словесні конструкції), покладені в основу оцінювання.

Шляхом контент-аналізу творів опікунів встановлено, що після проведення формульованого експерименту стали більш міцними їхні батьківські почуття до підопічних, збагатилися знання про їхні людські якості й особливості, підвищився інтерес до взаємодії з ними. Найбільш вагомі зміни торкнулися таких показників, як спільне провадження часу з підопічним ($T = -2,803, p < 0,01$), позитивні взаємини з дитиною ($T = -2,549, p < 0,01$), уявлення про навчально-пізнавальну діяльність дитини ($T = -2,499, p < 0,01$).

Порівняння даних анкетування опікунів за нашою авторською анкетною до та після експери-

Таблиця 1

Схема проведення контент-аналізу творів опікунів

№ з/п	Критерії	Показники	Варіанти формулювання у тексті твору з урахуванням контексту (конкретні параметри кількісної оцінки)
1.	Демонстрація батьківських почуттів	Словесні конструкції, що свідчать про батьківські почуття до підопічних (показник № 1)	«Моя дитина», «Мій син / донька», виділення у підопічного позитивних рис характеру, пряме визнання симпатії та любові до дитини
		Словесні конструкції, які свідчать про позитивні взаємини (показник № 2)	«Дружба», «довіра», «співпереживання», «розуміння», «жестова мова», «допомога», «доброта»
2.	Інтерес до особистості та розвитку дитини	Кількість виділених рис характеру та їхнє змістове наповнення (показник № 3)	Найменування рис характеру Оцінка виділених рис характеру
		Повнота характеристики навчальної діяльності (показник № 4)	Кількість символів у частині твору, присвяченій опису навчальної діяльності дитини
		Характер допомоги, що надається опікуном (показник № 5)	Опис видів допомоги, які надаються дитині, під час навчально-пізнавальної діяльності («Допомагаю робити домашнє завдання», «Разом граємо в розвиваючі ігри», «Запрошую репетитора» тощо)
3.	Спільне провадження часу	Повнота характеристики та зміст спільного з дитиною провадження часу (показник № 6)	Кількість символів у частині твору, присвяченій оповіданню про час, що проводиться разом із підопічним. Формулювання, які свідчать про активний і корисний спільний відпочинок
4.	Характер гіпотез про майбутнє підопічного	Словесні конструкції, що свідчать про інтерес до майбутнього дитини, ступінь деталізації та змістове наповнення уявлень про майбутнє підопічного (показник № 7)	Кількість символів у частині твору, присвяченій опису майбутнього життя підопічного. Формулювання, що свідчать про оптимістичну оцінку майбутнього дитини

менту підтвердило, що рівень поінформованості опікунів у питаннях діагнозу «Порушення слуху» зріс на статистично-достовірному рівні. Зростання рівня обізнаності про особливості дітей із порушеннями слуху сприяє кращому розумінню опікунами свої підопічних, зокрема робить їх більш сприйнятливими й емпатичними до дітей, формує звичку враховувати функціональні обмеження, притаманні людям із патологією слухового аналізатора, у повсякденному житті.

Внаслідок проходження курсів жестової мови опікунам вдалося на статистично достовірному рівні вдосконалити навички спілкування зі своїми підопічними. Покращення навичок володіння жестовою сприяє налагодженню комунікації з підопічним, робить його більш «зрозумілим» для опікуна та виступає вагомим чинником налагодження взаєморозуміння в сім'ї, а також потужним інструментом забезпечення емоційного благополуччя особливої дитини.

Для автоматизації обробки великих масивів даних використовуються системи управління базами даних (далі – СУБД). Однією з найактуальніших сьогодні є СУБД Microsoft Access. У межах нашого дослідження саме цю програму було використано для реалізації соціально-педагогічної умови № 5 (Microsoft Access 2010). Внаслідок самооцінки часу, який витрачається на роботу з документацією (організаційно-методичний напрям роботи), ми констатували, що використання соціальним педагогом електронної СУБД для ведення облікової роботи та підготовки звітної документації дозволяє значно скоротити час і вивільнити його для безпосереднього спілкування з дітьми та їхніми батьками / опікунами, а також для підготовки та проведення важливих профілактичних заходів (інформаційних занять, круглих столів, тренінгів, семінарів тощо). Особливо це стосується підготовки облікової документації у вигляді таблиць. Так, на підготовку правильно оформленої загальної таблиці з даними всіх дітей пільгових категорій (дітей під опікою, дітей з інва-

лідністю, дітей із багатодітних і малозабезпечених родин), котрі перебувають у навчально-реабілітаційному центрі, з використанням СУБД витрачається 15 хв, а без СУБД з використанням текстового редактора Microsoft Word 2010 – 1 год – 1 год 30 хв. Тобто витрачається в 4 рази менше часу. Приблизно таке саме співвідношення часу спостерігається у процесі підготовки інших видів документації (табл. 2). Фіксація часу відбувалася від початку формування того чи іншого документа до моменту його роздрукування. Зручність використання СУБД полягає ще й у тому, що вся інформація зберігається в одному файлі та може бути актуалізована досить швидко.

Для сприяння зміцненню в опікунів батьківських почуттів до підопічних, а також підвищення рівня їхньої поінформованості про особливості нозології дитини використовувався тренінговий курс із набуття батьківських навичок Г.М. Лактіонової та І.Д. Звереві [10]. Метою тренінгового курсу «Батьківство в радість» було підвищення рівня компетентності батьків у догляді, вихованні та розвитку дітей, сприяння формуванню та розвитку усвідомленого батьківства. Зміст курсу передбачав формування батьківських почуттів, підвищення рівня усвідомленості опікунства та відповідальності за незвичайну дитину, оволодіння навичками конструктивного виховання підопічного тощо. Тренінговий курс передбачав 15 год роботи (раз на тиждень протягом жовтня 2019 р. – лютого 2020 р.) з опікунами за такими темами: «Розвиток дитини з порушеннями слуху»; «Спілкування: вчимося розмовляти з дитиною, сприймати її та без слів розуміти»; «Батьківське піклування як основа успіху» тощо. Стандартні заняття тренінгу формування батьківських навичок були збагачені міні-лекціями про феноменологічні особливості діагнозу «порушення слуху», специфіку сприйняття світу дітьми з порушеннями слуху, правильну взаємодію з такими дітьми (динаміка процесу засвоєння цих знань відстежувалася за допомогою автор-

Таблиця 2

Самооцінка витраченого часу на окремі види документації соціального педагога з використанням різного програмного забезпечення

№ з/п	Види документації	Microsoft Word (текстовий редактор)	Microsoft Access (СУБД)
1.	Оформлення загальної таблиці дітей пільгових категорій по всьому закладу освіти	90 хв	15 хв
2.	Підготовка картки обліку багатодітної родини	60 хв	15 хв
3.	Підготовка соціального паспорта закладу освіти	1 200 хв	360 хв
4.	Річний звіт	480 хв	150 хв
5.	Стандартна таблиця зведеного контролю дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, для ССД	60 хв	15 хв
6.	Таблиці даних дітей СЖО за районами проживання для звірення з ССД (1 табл.)	30 хв	10 хв
7.	Формування списків дітей з інвалідністю	120 хв	35 хв
8.	Формування списків дітей по класам	90 хв	15 хв

**Порівняльний аналіз результатів досліджуваної групи дітей
за методикою «Кінетичний малюнок сім'ї» Р. Бенса, С. Кауфмана**

Шкали методики «КМС»	Сприятлива сімейна ситуація		Тривожність у сімейній ситуації		Конфліктність у сім'ї		Почуття неповноцінності в сімейній ситуації		Ворожість у сімейній ситуації	
	1*	2	1	2	1	2	1	2	1	2
Досліджувані										
Анастасія	0,8	1,2	3,9	2,2	0,2	0,2	0,6	0,4	0	0
Костянтин	0,7	1	2,5	1,5	0,4	0,2	0	0	0,4	0,2
Сергій	0,6	1	5	3,8	3,4	2	0	0	0,6	0,4
Максим 1	0,1	1	5,3	3,2	2,8	1	1,1	0,5	0,8	0,5
Максим 2	0,3	0,9	4,4	2,4	3,4	2,6	1	1,2	0,8	0,8
Ігор	0,2	1,1	6,4	4,5	3,4	2,8	1	0,6	1	0,6
Мілана	1,2	1,2	4	3,7	0,2	0,2	0,4	0,2	0	0
Вікторія	0,9	1	1,2	1,2	0,2	0,2	0,6	0,4	0	0
Андрій	1	1,3	0,4	0,4	0,2	0,2	0	0	0,4	0,2
\bar{x}	0,64	1,08	3,68	2,54	1,58	1,04	0,52	0,37	0,44	0,30
<i>t</i> -критерій	-4,111		3,966		2,359		1,941		2,871	
Значущість (<i>p</i>)	0,003 p<0,01**		0,004 p<0,01		0,046 p<0,05		0,088 p>0,05		0,021 p<0,05	

* – у колонках із назвою «1» представлено отримані досліджуваними показники до експериментального соціально-педагогічного втручання; в колонках «2» надано показники за шкалами методики, що були отримані після формувального впливу;

** – при p<0,01 та p<0,05 відмінності між середніми вимірюваних показників вважаються статистично значущими

ської анкети), а також демонстраціями елементів жестової мови.

Аналіз ефективності результатів експериментального дослідження передбачав статистичну обробку варіативності залежної змінної до та після формувального впливу. Як видно з табл. 3, у міру проведення експериментального дослідження відбувалося покращення емоційного самопочуття особливих дітей, а їхнє загальне сприйняття ситуації в опікунській родині поступово змінювалося в більш позитивну сторону.

Після формувального впливу діти на статистично достовірному рівні оцінюють сімейну ситуацію як більш сприятливу, демонструють більший спокій та емоційну рівновагу, знизилася частота випадків тривожності, конфліктності та ворожості. На рівні тенденції спостерігалось покращення показників за шкалою «Почуття неповноцінності в сімейній ситуації». Менші зрушення у плані зниження почуття неповноцінності пояснюються глибиною психологічного травмування дітей цієї соціальної категорії внаслідок втрати батьків, а також можливим збереженням певної нерівності у ставленні деяких опікунів до своїх підопічних порівняно з рідними дітьми.

Висновки і пропозиції. Отже, було повною мірою реалізовано кожну з п'яти виділених соціально-педагогічних умов, які визначають стан емоційного благополуччя дітей зазначеної категорії. Підтвердженням цьому стала оцінка динаміки їхнього психоемоційного стану до формувального впливу та після нього, внаслідок якої встановлено, що в міру проведення експериментального дослідження відбувалося покращення

емоційного самопочуття досліджуваних дітей, а їхнє загальне самосприйняття в опікунській родині поступово змінювалося в позитивну сторону. Після формувального впливу діти на статистично достовірному рівні оцінюють сімейну ситуацію як більш сприятливу ($t=-4,111$; $p<0,01$), демонструють більший спокій та емоційну рівновагу, знизилася частота випадків тривожності ($t=3,966$; $p<0,01$), конфліктності ($t=2,359$; $p<0,05$) та ворожості ($t=2,871$; $p<0,05$). На рівні тенденції спостерігається покращення показників за шкалою «Почуття неповноцінності в сімейній ситуації» ($t=1,941$; $p=0,088$).

Список використаної літератури:

1. Про затвердження Стратегічного плану діяльності Міністерства соціальної політики України на 2020 бюджетний рік і два бюджетні періоди, що настають за плановим (2021–2022 роки): наказ Міністерства соціальної політики України № 97 від 7 лютого 2020 р. URL: <https://www.msp.gov.ua/documents/5641.html?PrintVersion> (дата звернення: 05.05.2020).
2. Скільки дітей в Україні є сиротами: статистика усиновлення. URL: https://24tv.ua/skilki_ditey_v_ukrayini_je_siroтами_statistika_usinovlennya_n1160645 (дата звернення: 05.05.2020).
3. Левин К. Теория поля в социальных науках. Санкт-Петербург: Сенсор, 2000. 368 с.
4. Выготский Л.С. Основы дефектологии: монография. Санкт-Петербург: Лань, 2003. 656 с.
5. Аршава І.Ф., Носенко Д.В. Суб'єктивне благополуччя і його індивідуально-психологічні та особистісні кореляти. *Вісник ДНУ ім. О. Гончара*.

- Серія «Педагогіка та психологія». 2012. Вип. 18. Т. 20. № 9/1. С. 3–10.
6. Fredrickson B. Positivity. Groundbreaking Research to Release Your Inner Optimist and Thrive. United Kingdom : Oxford Publications, 2009. 277 p.
 7. Симонов П.В. Потребностно-информационная теория эмоций. *Вопросы психологии*. 1982. № 6. С. 44–56.
 8. Федорова Л.М. Модель соціально-педагогічного осмислення роботи з опікунською сім'єю в загальноосвітній середній школі. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2016. Вип. 65. С. 212–220.
 9. Графические тесты : хрестоматия для студентов-психологов / сост. И.А. Агеева. Бишкек : КРСУ, 2007. 329 с.
 10. Зверева І.Д., Лактіонова Г.М. Батьківство в радість. Тренінговий курс з набуття батьківських навичок. Київ : «Р. К. Майстер-принт», 2008. 196 с..

Leshchenko O., Trulyaev R. Socio-pedagogical conditions for ensuring the emotional well-being of a child with hearing impairment in a foster family

The article deals with the search for the effective socio-pedagogical conditions for ensuring the emotional well-being of a child with hearing impairment in a foster family. The article is devoted to the topical problem of prevention of social orphanhood of children with disabilities through placement in alternative forms of family upbringing. The problems of the functioning of the foster family that affect the formation of the emotional well-being of a child with hearing impairment are determined.

The article identifies specific socio-pedagogical conditions for ensuring the emotional well-being of a child with hearing impairments in the foster family, such as: parental feelings of guardians for the fosterling; high awareness of the of the foster parents about the peculiarities of the child's nosology; mastery of sign language by the foster parents for effective interaction with the special fosterling; effective and constant interaction of a social pedagogue with the structures of social protection; effective electronic form of the social report as a useful tool in the work of a social pedagogue. The authors also revealed the process of implementation of these conditions, which provided for the work of a social pedagogue in three ways: the creation of favorable conditions for the harmonious development of a special child in a foster family; increasing the level of knowledge and skills of custodial-parents regarding the care and satisfaction of the needs of a child with hearing impairments (understanding the peculiarities of the child's development, ways of communicating with him, emotional acceptance, parental love for the child, etc.); organizationally-coordinating and accounting activities of a social pedagogue of an educational institution, aimed at ensuring optimal socio-pedagogical conditions of emotional well-being of a child with hearing impairments in a foster family.

The results of the study showed that after the implementation of these socio-pedagogical conditions, the level of emotional well-being of children with hearing impairments in the foster family had increased. This was confirmed by the children's assessment of the family situation as more favorable, their demonstration of more serenity and emotional balance, reduced incidence of anxiety, conflict and hostility among children, and their general self-perception in the foster family gradually changed for the better.

Key words: *children with hearing impairments, children deprived of parental care, foster families, social support, social and pedagogical conditions for ensuring the emotional well-being.*